

Buda visszafoglalása Vászón-falkép. Innsbruck, Hofburg

BUDA VISSZAFOGLALÁSÁNAK EMLÉKEI

Kétszázötven évvel ezelőtt vonultak be a keresztény seregek a visszafoglalt fővárosba, ahol olyan kép tárult eléjük, amely igazolta a várról szóló szomorú leírásokat. Zsigmond idejében már húsz-huszonkétezer lakosú az egykori gyönyörű középkori város s a visszavételkor alig kétezer ember lézeng a romok között. Bizonyos, hogy az ostrom s a nagy robbanások sok kárt tettek a dűlendező házakban, azonban a város igazi romlását a törökök idézték elő. Pár évvel később, hogy a muzulmánok bevonulnak Budára, a XVI. század közepén, *Busbeck* már feljegyzi, hogy a törökök mitsem törődnek Buda épiségeivel s ezért minden összeomlással fenyeget. Vagy húsz év múlva *Schweiger* Salamon mondja el, hogy a megrongált házakhoz hasonló a királyi palota is, amelynek ablakait, ajtajait befalazták, hogy össze ne dőljön s a várban mindent elöntött a szenny. Száz év múlik el s egy császári követ, gróf *Leslie* bánatosan jegyzi fel, hogy a törmelék között lát pompás maradványokat is, de a török semmit sem javít, mindent pusztulni hagy.

Buda a töröknek stratégiai pont s később, amikor szorul a hurok, afféle végvár. Bár a fehér gyertyaként meredező minaretek azt a látszatot keltik, mintha török város lenne, azonban alighogy kiverik a muzulmánokat, Buda ismét, főleg míg a barokk építés meg nem kezdődik, még lerongyoltságában is kö-

zépkori város benyomását kelti. Így látjuk ezt a XVII. századvégi és a XVIII. század- eleji metszeteken is. Egy gyenge szellő elég, hogy a mecsetek és dzsámik eltűnjenek s ma már egy-két fürdő és a jelentéktelen Gülbaba sírja gyaníttatja csak, hogy egykor a mohamedánok itt laktak. A megszállás 150 évének jelentéktelen, semmitmondó emlékei ezek. A reneszánsz bimbójában volt, amikor Budát megszállták s hogy ez a kezdet milyen, azt az az egy-két oltárrész, oszlop, pillérfej, pastoforium, csonka szobor sejteti, amely elkerülte a mészégető kemencéket. Ne sirassuk a reneszánsz beteljesülés előtti ígéretet, sajnáljuk — nagy okunk van rá — a már megvalósult, de rombadöntött középkort. Rómán, gótikus sok-sok palotát, számos templomot, melyet kiváló olasz, francia, német és magyar építészek terveztek s melynek nagyszerűségéről némiképpen fogalmat alkothattunk, ha *Ransanus* püspök dicséretére gondolunk, aki az egyik óbudai templomról azt írja: „Művészi, büszke bazilika, amely méltó épülete lenne bármelyik neves városnak.“

A magyarság a török kiverése után letargikus állapotban van. Megdöbbenve járjuk az Iparművészeti Múzeumban Buda visszafoglalása 250. évfordulójának emlékkiállítását, ahol jóformán nyoma sincs a magyarság

Olasz mester (XVII. sz. v.): Buda visszavétele

MFI, Petrás felv.

részéről a visszafoglalás örömeinek. Az emlékek legnagyobb része idegen eredetű. Ez elsősorban azt bizonyítja, hogy a magyarság olyan emberhús-gáttal akadályozta meg a muzulmánok előrehaladását, hogy kimerültségében már a felszabadulás örömeinek kifejezéséig szinte el sem jutott. A keresztény világ fellélegzett, a másfél évszázadig tartó lidércnyomás megszűnt, ünneplik a diadalt, ezerszámra jelennek meg az angol, spanyol, olasz, németkönyvek. Az Iparművészeti Múzeum tárlói a könyvek özönéből ízelítőül vagy százötven darabot mutatnak be. A kor hangulatát ezekből is megítélhetjük. A nápolyi tüzijátékok tervéről, melyet Buda visszafoglalásával kapcsolatban rendeznek, spanyol könyvet írnak, a német *Kriegsromanok*, a komoly németalföldi, portugál, angol, olasz történelmi munkák Európa nagy, beteljesedett várakozását igazolják.

Az eseményeket regisztráló könyvek és metszetek tömege áttekinthetetlen. A grafikai lapok vagy szöveges röplapok, vagy önálló illusztrációk. Természetes, hogy művészi értékük sem egyforma. *Fontana* metszete megbecsülhetetlen a város topográfiai szempontjából, azonban nem művészi. Ezzel szemben *Arnoldo van Westerhooft* izgalmas csatajelenetei, vagy a római *Giacomo de Rossi* kiadásában megjelent *Il teatro della guerra contro il turco* karcai művészi szempontból túlnőnek a történelmi és kulturális jelentőségen. Még ezeknél a hatásos lapoknál is szebb

R. de Hooge világhírű metszete, amely Buda ostromát ábrázolja. Ez a sokoldalú művész — szobrász, festő, éremvész ötvös — nemesiséget kapott, mert megörökítette III. János lengyel király török elleni küzdelmét. Buda ostromának lapját számos variációban ismerjük. Mindegyiken eleven, egyéni ereje, biztos rajza, könnyedsége nyilvánul meg. A pontos helyzetképet nyújtó, történelmi jellegű allegorikus karcok, arcképek mellett a gyermekcipőben járó gúnykép is már szerephez jut. Mind között tán legsikerültebb a bolognai *G. Mitelli* karca, amelyen a maskarába való budai turbánokat árusítja egy piaci árus.

Amint a grafikai lapokon a kortörténet és művelődési felfogás nyilvánul meg, úgy még szembetűnőbb ez az érmeknél. Nincs úgyszólván történelmi esemény az újabb korban, amelyet annyi emlékéremmel ünnepeltek volna meg, mint Buda visszavételét. Vagy kétszáz különbözőről tudunk. Párisban, Nürnbergben, Rómában, Bécsben, Körmöcbányán, Münchenben és egyebütt készültek aranyból, ezüstből, bronzból s néha fából faragva is. A művészi mellett különösen ikonográfiai és topográfiai szempontból fontosak ezek az érmeek. Legnagyobb részük a visszafoglalás évében és közvetlenül a visszafoglalás után készült. Az egyik oldalon rendszeren valamelyik hadvezér arcmása van; legtöbbször Lipót császár, Lotharingiai Károly s XI. Ince pápa portréjával találkozunk. A másik oldalon a tábori élet egy jele-

Ch. Herbel kartonja után készült gobelin. Malgrange. XVIII. sz. e.

MFI. Petrás felv.

Ch. Herbel kartonja után készült gobelin. Malgrange. XVIII. sz. e.

MFI. Petrás felv.

Ch. Herbel kartonja után készült gobelin, Malgrange, XVIII. sz. e.
Österreichische Lichtbildstelle felv.

R. de Hooge : Buda ostroma. Rézmetszet

MFI. Petrás felv.

netét, az ostrom valamely fontosabb mozzanatát, az északi rondella elfoglalását, a török kudarcba fulladt kitörését, a július 22-iki robbanást, Pest vagy Buda városának néha érdekes részletét örökítették meg az éremkészítők, akik között a kor jónevű mesterei is szerepelnek. (*Wolrab, Schmelzig, Brunner, Kittel, Hautsch, Soldani, Müller.*) A nagyszámú kitűnő érem mellett azonban kezdetleges zseton is akad.

Az emlékek között a négy kiállított gobelin foglalja el méltán a legelőkelőbb helyet. A falkárpitok közül kettő a királyi palota, kettő a bécsi Burg díszje. (Kár, hogy a teljesség kedvéért a bécsi Burgban levő s az ehhez a sorozathoz tartozó ötödik gobelint nem sikerült megszerezni.) Ezeknek a dekoratív, a késői barokk minden erényét, hibáit magán viselő gobelineknek tárgya Lotharingiai Károly Buda alatti hőstettei és bevonulása a Várba. A falkárpitok tervezője Charles *Herbel*, egy nancyi születésű festő, aki Lotharingiai Károlyt hadbaszállásakor elkísérte, hogy hőstetteiről képeket készítsen. A csataképek alapján készíti el *Herbel* a gobelinek terveit is, melyeket a Nancy mellett Malgrange-ban, Charles *Mitte* által az 1700-ban alapított gobelinszövődében készítettek el. Mária Terézia férjhezmenetelekor kerülnek Bécsbe ezek a pompás díszek. A ragyogó színű, kitűnően komponált, gondosan elké-

szített falkárpitok az úgynevezett „Histoire du Roi“ kitűnő példái. Ezen gobelinek közül kettőhöz egészen különös módon kapcsolódnak azok az insbrucki falképek, melyeket állítólag *Textor* (Weber) festett.

A levéltári, hadfelszerelési és egyéb emlékek sokasága mellett feltűnő a festmények kis száma. Egy jelentéktelen, kezdetleges, olajjal festett tervrajz, a közismert H. H. *Faust*-kép, amely Lotharingiai Károly Budára való diadalmas bevonulását ábrázoló gobelinnel mintaképe és egy újabban felfedezett, Gianni *Caproni* milánói gyáros tulajdonát képező festmény került bemutatóra. Az utóbbi művészileg nem tökéletes alkotás, mégis figyelemreméltó festmény. Előtere sötét staffage-alakokkal zsúfolt, a háttér színezése szürkészöld; az egész kép koloritja s a dekorativitás kihangsúlyozása arra enged következtetni, hogy ez az olajkép is egy talán soha el nem készült falkárpit terve.

Kétszázötven évvel ezelőtt az európai civilizáció sorsa dőlt el Budán. A kortársak ennek tudatában voltak. Az Iparművészeti Múzeum kiállításával érdemes volt emlékeztünkbe idézni.¹

Dr. JAJCZAY JÁNOS

¹ A kiállítás anyagának összegyűjtését és rendezését mintaszerűen végezte Layer Károly dr., Pacher Béla dr. és Horváth Henrik dr. — Szerk.